

บทที่ 2
แนวความคิดในการวิจัย

ในบทนี้เป็นการสำรวจแนวความคิด ที่จะใช้เป็นกรอบในการวิจัย จะแบ่งเนื้อหา ออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นการสำรวจการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสตรี ในทางการเมืองการปกครอง โดยในส่วนนี้จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน คือ (ก) ปัจจัย ที่เป็นอุปสรรค (ข) ปัจจัยที่ส่งเสริม (ค) คุณลักษณะในการบริหารงาน และ (ง) การยอมรับบทบาทของสตรีผู้นำ

ในส่วนที่สอง เป็นการสำรวจแนวความคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของสตรีทางการเมืองการปกครอง และส่วนที่สาม จะเป็นการสรุปรวมถึง แนวความคิดในการศึกษาภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นของไทย ซึ่งจะใช้เป็น กรอบในการศึกษาเรื่องนี้

สตรีกับการเมืองการปกครอง

การศึกษาในเรื่องสตรีซึ่งเกี่ยวข้องกับทางการเมืองการปกครอง มีอยู่ในเอกสาร หนังสือของต่างประเทศมากมาย แต่ในเอกสารหนังสือภาษาไทยที่ศึกษาหรือเกี่ยวกับสตรี ยังมีอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่แล้ว เอกสารหนังสือที่เกี่ยวกับสตรีไทยจะเน้นบทบาทของสตรีใน ด้านครอบครัว และด้านเศรษฐกิจ โดยละเว้นบทบาทด้านการเมืองการปกครองไว้ หรือที่ กล่าวถึงก็มีไม่มากนัก

เอกสารตำราที่เกี่ยวกับสตรีศึกษาได้อธิบายถึงเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับสตรีกับการ เมืองการปกครองไว้พอจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

ก. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีบทบาททางการเมือง
การปกครองและการบริหารของสตรี

ในประเด็นนี้มีผู้ศึกษาไว้มากทั้งนักรัฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยาสังคม
ทั้งจากต่างประเทศและในประเทศ เช่น

ศาสตราจารย์ทางรัฐศาสตร์ เจน เจ เคิร์กแพททริค (Jean J. Kirkpatrick) แห่งมหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์ อธิบายถึงข้อจำกัดที่ทำให้สตรีต้องเผชิญหน้ากับอุปสรรคในการเข้ารับภารกิจทางด้านการเมือง ดังนี้¹

1. ข้อจำกัดทางด้านจิตวิทยา เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สตรีขาดบุคลิกภาพในการเป็นผู้นำประกอบกับความเชื่อตามคำสอนทางศาสนาที่เน้นบทบาทของบุรุษ ที่จะให้เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองครอบครัว มีการให้ทัศนะเกี่ยวกับจุดกำเนิดสังคม ที่ต้องอาศัยการใช้อำนาจบังคับ เพื่อการจัดระเบียบของสังคม จึงทำให้สตรีเชื่อว่าการใช้อำนาจบังคับในสังคมเป็นเรื่องของบุรุษ

2. ข้อจำกัดทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดบุคลิกภาพที่แตกต่างกันระหว่างสตรีกับบุรุษ วัฒนธรรมจะกำหนดบรรทัดฐานของเพศ จำแนกพฤติกรรมและบทบาทแต่ละเพศโดยอาศัยกระบวนการสั่งสมและกล่อมเกลาก่อนทางการเมือง จึงเป็นที่เชื่อกันว่าวัฒนธรรมจำกัดการพัฒนาตนเองของสตรี จำกัดทางเลือกและโอกาสในการมีส่วนร่วมในสังคม

3. ข้อจำกัดทางด้านบทบาท แง่คิดนี้เชื่อว่าบุคคลจะพยายามรักษามอบทบาทของตน และจะพยายามประพฤติปฏิบัติตนตามที่ถูกคาดหวังจากสังคมภายนอก ดังนั้นเมื่อสตรีจำเป็นต้องปฏิบัติตามบทบาททางเพศที่สังคมคาดหวังในการเป็นมารดา และเป็นภรรยา จึงทำให้สตรีไม่มีเวลาเพื่อการมีส่วนร่วมในงานอื่น ๆ นอกเหนือไปจากงานบ้าน ดังนั้นบทบาทตามที่ชนบทธรรมนิยมประเพณีเป็นผู้กำหนดให้จึงไม่ช่วยให้สตรีได้พัฒนาทักษะเพื่อการมีบทบาททางการเมืองได้

¹Jean J. Kirkpatrick, Political Woman (Princeton, : The Eagleton Institute of Politics, Rutgers University, 1979), pp.8-20.

4. ข้อจำกัดจากการที่บุรุษวางแผนสมคบคิด เพื่อผูกมิตรรยาให้มีบทบาทคิด
ช้อยู่กับความเป็นมารดาและภรรยา และจะยอมรับให้สตรีได้เข้ามามีบทบาทเพื่อช่วยรับภาระ
ด้านเศรษฐกิจเท่านั้น ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากความเชื่อที่ว่าบุรุษต้องการรักษาอำนาจ และ
ตำแหน่งที่มีอิทธิพลทางการเมืองของตนไว้ นั่นเอง

เมลวิลล์ เคอร์เรลล์ (Melville Currell) อาจารย์ผู้สอนวิชารัฐศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม ในสหราชอาณาจักร ได้ศึกษาถึงสตรีที่เป็นผู้นำทางการเมือง
ในระดับชาติ และอธิบายถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาทของสตรีผู้นำทางการเมือง
เมืองดังต่อไปนี้¹

1. การรับภาระเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งจะมีนัยสำคัญก็เฉพาะสตรีที่มีอายุต่ำกว่า 30
ปี และปัจจัยนี้จะไม่เป็นจริงสำหรับสตรีผู้นำทางการเมืองในระดับท้องถิ่น เพราะสามารถ
รับภาระควบคู่ไปกับภารกิจทางการเมืองการปกครองในท้องถิ่นได้

2. การสั่งสมและกล่อมเกลางานทางการเมือง ซึ่งทำให้สตรีเป็นฝ่ายที่ไม่แสดง
ออก เกือบตัวและเป็นฝ่ายยอมให้กับบุรุษ ตลอดจนการได้รับข่าวสารข้อมูลทางการเมืองน้อยกว่า
บุรุษ ทำให้สตรีมีความสนใจและประสิทธิภาพทางการเมืองต่ำ นอกจากนั้นอิทธิพลของ
กลุ่มเพื่อนและลักษณะของวัฒนธรรมกลุ่มย่อยรวมถึงบรรยากาศของโรงเรียน และความแตก
ต่างของชนชั้นในสังคมต่างก็มีผลต่อการเข้าสู่บทบาทเป็นผู้นำทางการเมืองของสตรีแทบทั้ง
สิ้น

3. การมาจากครอบครัวที่มีพื้นฐานทางการเมือง หรือเป็นครอบครัวที่มี
บทบาทเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองจะถ่ายทอดความสนใจ ความชำนาญในด้านการ
เมืองให้กับสตรีแตกต่างกัน

4. สตรีเข้าสู่บทบาทผู้นำทางการเมืองได้ โดยการเข้าสวมตำแหน่งทางการเมือง
เมืองแทนที่บุรุษที่อยู่ใกล้ชิดคน เช่น บุตรสาวเข้าแทนที่บิดา ภรรยาเข้าแทนที่สามี

¹Melville Currell, Political Woman (London : Croom Helm
Ltd., 1974), pp.158-181.

5. ลักษณะของกลุ่มสตรีเป็นชนกลุ่มน้อย จึงไม่สามารถจะรวมกลุ่มกันให้เป็นองค์กรอิสระที่มีอยู่ภายใต้การปกครองของบุรุษ และกลุ่มสตรีก็ยอมรับว่าสังคมเป็นโลกของบุรุษ สตรีพอใจกับการได้รับการปฏิบัติอย่างพิเศษและไม่ชอบที่จะได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายให้เท่าเทียมกับบุรุษ

6. สาเหตุมาจากกระบวนการเลือกตั้ง การมีลักษณะเป็นชนกลุ่มน้อยทำให้สตรีได้รับเลือกตั้งน้อย การเลือกตั้งแบบการเป็นผู้แทนโดยอัตราส่วนจะช่วยทำให้สตรีได้รับเลือกตั้งมากขึ้น

นักสังคมวิทยา คาโรลีน เอ็ม. เอลลิออต (Carolyn M. Elliott) ได้เสนอทฤษฎีที่อธิบายถึงข้อจำกัดบทบาททางการเมืองของสตรีไว้ 4 ทฤษฎีคือ¹

1. ทฤษฎีวิวัฒนาการวัฒนธรรม (Cultural Dualism) กล่าวว่า โดยธรรมชาติแล้วสตรีมีความสามารถมากกว่าบุรุษ อาทิ เรื่องความสามารถในการให้กำเนิดมนุษย์ บุรุษจึงได้พยายามกำหนดวัฒนธรรมขึ้นมา เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสตรีให้มีบทบาทที่จำกัด โดยการไม่ให้สตรีมีส่วนเกี่ยวข้องกับสงคราม ศาสนาและการเมือง

2. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคม (Social Evolutionary Theory) การที่สังคมเริ่มจากสังคมแบบปฐมภูมิมาสู่สังคมที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้มีการแบ่งงานกันทำ ทฤษฎีนี้รวมไปถึงทฤษฎีการทำสังคมให้เป็นสมัยใหม่ และทฤษฎีมาร์กซิสต์ ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยที่สตรีจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบบุรุษ

3. ทฤษฎีสิทธิการพัฒนา (Developmentalism) มีสมมุติฐานว่าการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาเป็นการให้ความรู้เฉพาะบุรุษเท่านั้น ขณะเดียวกันก็แสวงหาประโยชน์จากการใช้แรงงานสตรี และแรงงานสตรี เช่นการทำงานบ้าน การเลี้ยงดูบุตร ไม่ได้ถูกนำมาคิดเป็นส่วนหนึ่งของการคำนวณรายได้ประชาชาติ

¹Carolyn M. Elliott, "Theories of Development: An Assessment," Women and National Development: The Complexities of Change (Chicago: The University of Chicago Press, 1977), pp.1-8.

4. ทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Dependency Theory) คือการที่โลกที่สามต้องพึ่งพาอาศัยต่างประเทศ ประเทศอุตสาหกรรมเข้าควบคุมการตลาดและเทคโนโลยี ประเทศที่เจริญแล้วเบียดบังทรัพยากรจากประเทศที่ยากจน เมืองใช้ทรัพยากรจากชนบท บุรุษจึงถูกดึงดูดเข้าสู่เมือง ได้มีทักษะความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น ขณะที่สตรีก็ต้องใช้แรงงานอยู่ในภาคเกษตรกรในชนบท และถูกกีดกันจากงานด้านการผลิตอื่น ๆ เพื่อส่งมอบส่วนรวม ให้มีบทบาทเฉพาะการผลิตในครัวเรือน

เคท มิลเลท (Kate Millett) ได้อธิบายถึงปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขไม่ให้สตรีเข้ามาเกี่ยวข้องกับสังคมการเมือง 8 ปัจจัย คือ¹

1. เรื่องอุดมการณ์ ซึ่งเป็นผลมาจากการสั่งสมกล่อมเกลாத่างสังคม ให้อยอมรับการปกครองนันทน์บิดากับบุตร และลักษณะของผู้ปกครองต้องก้าวร้าว ใช้การบังคับมีบุคลิกภาพที่ครอบงำบุคคลอื่นได้
2. ความแตกต่างทางชีวภาพ ทำให้แต่ละเพศมีสภาพจิตใจต่างกัน และวัฒนธรรมจะกำหนดวิธีชีวิตให้สอดคล้องกับชีวภาพของสตรีด้วย
3. ลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่มีบุรุษเป็นผู้ปกครอง และแนวความคิดทางศาสนาคาทอลิก กำหนดให้บิดาเป็นหัวหน้าของครอบครัว
4. ระดับของชนชั้นในสังคม เป็นสิ่งกำหนดสถานภาพทางบทบาทของสตรี สตรีในชนชั้นที่สูงกว่าจะมีบทบาทมากกว่าสตรีที่อยู่ในชนชั้นต่ำ และในชนชั้นเดียวกันสตรีก็มีบทบาทน้อยกว่าชาย
5. สตรีมีภาระด้านการผลิตภายในบ้านและการให้บริการแก่บุรุษและเด็ก จึงไม่มีส่วนในการเรียนรู้เทคโนโลยี หรือเพิ่มพูนความรู้ให้สูงขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างให้เกิดอำนาจเพื่อการปกครองในชุมชน
6. การที่บุรุษใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบังคับสตรีให้อยู่ภายใต้อำนาจของตน เช่น การกำหนดไว้ในกฎหมายอิสลาม ให้บุรุษมีฐานะสูงกว่าสตรี

¹Kate Millett, Sexual Politics (New York : Equinox Books, Doubleday and Company, Inc., 1971), pp. 23-58.

7. แนวความคิดทางมานุษยวิทยาและทางศาสนา บทบาทของสตรีถูกกำหนดโดยสภาพทางจิตใจ มากกว่าสภาพทางร่างกาย และถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมมากกว่าทางด้านชีวภาพ โดยเฉพาะตามคำสั่งสอนทางศาสนา

8. สตรีมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ และเปลี่ยนแปลงบทบาทไปตามระบบค่านิยมในทางจิตวิทยาที่แตกต่างกันกับบุรุษ ความคิดที่เกี่ยวกับตัวเองของสตรี จะปฏิบัติตามที่สังคมเป็นผู้กำหนดให้ และการที่สตรีมีลักษณะเป็นชนกลุ่มน้อย จึงทำให้ได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกันกับบุรุษซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่

โดยสรุป จะเห็นได้ว่าทฤษฎีที่กล่าวถึงอุปสรรคหรือข้อจำกัดของสตรีในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองที่เขียนโดยนักวิชาการชาวต่างประเทศ จึงมีลักษณะเป็นการมองสภาพบางประการ ซึ่งครอบคลุมประเด็นปัญหาและวิธีการศึกษามากมาย อย่างไรก็ตามการศึกษาโดยเน้นปัญหาอุปสรรคในการมีบทบาททางการเมืองของสตรีในสังคมไทย ก็ได้มีการศึกษาและสรุปผลได้เช่นกัน กล่าวคือจากการศึกษาของคณะกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรีของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำการศึกษาไว้ในปี พ.ศ. 2521 ว่า อุปสรรคของสตรีในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองก็คือ¹

1. ระบอบการปกครองในสมัยโบราณ ไม่เปิดโอกาสให้สตรีได้มีบทบาทในด้านการเมืองการปกครอง
2. ความคิดความเชื่อของสตรี ซึ่งเชื่อว่าหน้าที่ทางการเมืองการปกครองเป็นของบุรุษ สตรีไทยจึงขาดความสนใจในด้านนี้ แต่เมื่อมีความจำเป็น สตรีไทยก็สามารถทำหน้าที่ในด้านการเมืองการปกครองได้ด้วยควมรับผิดชอบอย่างสูง
3. ลักษณะการอบรมของสตรี ทำให้สตรีขาดลักษณะการเป็นผู้นำ

คณะกรรมการวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ได้ทำสำรวจความคิดเห็นของสตรี โดยการสุ่มตัวอย่างจากประชากรใน 3 กลุ่ม คือ ประชาชนโดยทั่วไป สมาชิกรัฐสภาและ

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สถานการณ์ของสตรีไทย (กรุงเทพมหานคร : องค์กรศิลปกรรม, 2523), หน้า 194-195 และ 201- 204.

ข้าราชการ ร่วมกับพนักงานรัฐวิสาหกิจ พบว่า "การเลือกตั้งยิ่งในระดับสูงขึ้นไปก็ยิ่งมีความ
ลำเอียงเรื่องเพศมากขึ้น" คือ การเลือกตั้งในระดับหมู่บ้าน จะพิจารณาเรื่องความสำ
มารอดของผู้สมัครมากกว่าเรื่องเพศ ขณะที่การเลือกตั้งในระดับชาติคำนึงด้านความสามารถ
ของผู้สมัครน้อยกว่าเรื่องเพศ¹

อุปสรรคที่ยิ่งใหญ่ในการพัฒนาสตรีให้มีส่วนร่วมทางการเมืองก็คือ² รัฐยังไม่ตระ
หนักถึงคุณค่าของพลังของสตรี จึงขาดปณิธานทางการเมืองที่จะพัฒนาและระดมพลังสตรีมา
ใช้ในการพัฒนาประเทศ คือขาดนโยบาย เป้าหมาย ทิศทางในการพัฒนา ขาดองค์กรระดับ
ชาติที่จะดูแลรับผิดชอบในเรื่องนี้ สตรีขาดเสถียรภาพและโอกาสที่จะพัฒนาตนเองให้เต็ม
ศักยภาพก็เพราะยังอยู่ในฐานะที่ยากจน ไม่มีความรู้และเจ็บไข้

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ ได้กล่าวว่า³ ลักษณะการถ่ายเทวัฒนธรรมทางการเมือง
แบบอำนาจนิยม ซึ่งอำนาจทุกระดับอยู่ในมือบุรุษมาตลอด โดยเฉพาะทำให้สตรีได้รับการ
เลือกตั้งมีจำนวนน้อยในระดับชาติ (วุฒิสมาชิก ร้อยละ 1.33 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ร้อยละ 2.99) และมีจำนวนมากขึ้นในระดับท้องถิ่น (นายกเทศมนตรีและเทศมนตรีร้อยละ
4.78)

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว, รายงานการสำรวจความคิดเห็น
เกี่ยวกับสตรีไทย, ธันวาคม, 2524, หน้า 12. (อัครสาเนา).

² คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว, แผนพัฒนาสตรีระยะยาว 2525-2544
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 11-12.

³ ไพรัตน์ เตชะรินทร์, การมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองของสตรีไทย
(กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2525), หน้า 39-43.

อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และเทวี หันธุเมธา ได้ทำการศึกษาปัญหา และอุปสรรคของผู้นำท้องถิ่นสตรี โดยวิธีการวิจัยแบบจัดกลุ่มสนทนา ปรากฏว่า สิ่งที่เป็นปัญหาและเป็นอุปสรรคต่อการมีบทบาทในฐานะผู้นำทางการเมืองในระดับตำบลหมู่บ้านคือ¹

1. การไม่ยอมรับจากชาวบ้านที่เป็นชายอายุระหว่าง 40 - 50 ปี ซึ่งมีทัศนคติว่าเพศชายมีความสามารถมากกว่าเพศหญิง
2. การมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติงานออกตรวจ เเวรยามรักษาความสงบภายในหมู่บ้านในเวลากลางคืน
3. การมีภาระในฐานะแม่บ้านและการเป็นภรรยา
4. ความกระตือรือร้นและความสนใจของสตรีที่ต้องการจะก้าวไปสู่ตำแหน่งทางการเมืองที่สูงขึ้นไปมากกว่าเดิม และต้องการได้รับความรู้ เรื่องของหน้าที่การปกครอง การป้องกันตนเองเพิ่มมากขึ้น

บวร ประพฤติดี และคณะ ได้ทำการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทำให้มีสตรีเป็นจำนวนน้อย ได้มีโอกาสขึ้นไปสู่ผู้นำระดับบริหาร เนื่องมาจากการขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง การไม่นิยมความมีอำนาจ การไม่ยึดมั่นในอาชีพใดอาชีพหนึ่งตลอดไป การมีความกระตือรือร้นในการทำงานน้อย และค่านิยมของสังคมที่ไม่ยกย่องให้สตรีเป็นผู้นำ โดยสรุป จะเห็นได้ว่าการศึกษาถึงอุปสรรคและข้อจำกัดในการเข้ามามีบทบาทบางประการ ทั้งที่ศึกษาโดยนักวิชาการชาวตะวันตกและนักวิชาการชาวไทย ซึ่งต่างก็มีความสอดคล้องกันในหลักการของการศึกษาเช่นกัน

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และ เทวี หันธุเมธา, การศึกษาปัญหาและอุปสรรคของผู้นำท้องถิ่นสตรี : การวิจัยแบบจัดกลุ่มสนทนา (กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง กองวิชาการและแผนงาน, 2527), หน้า 14-16.

² บวร ประพฤติดี, ทิพาพร หิมสิสุทธิ และเฉลิมพล ศรีทรงษ์, สตรีไทย : บทบาทในการเป็นผู้นำทางการเมือง (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), หน้า 214-216.

ข. ปัจจัยส่งเสริมให้สตรีมีบทบาททางการเมืองการปกครองและการบริหาร

ในประเด็นนี้มีตำราและงานวิจัยกล่าวไว้มากกว่าการพิจารณาถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรค กล่าวคือ

เคิร์กแพทริก (Kirkpatrick) อธิบายถึงลักษณะส่วนบุคคลที่สอดคล้องกับการทำงานให้กับส่วนรวมว่า ต้องมีพื้นฐานดังนี้²

1. เป็นคนในภูมิภาคเนาเดิม การย้ายถิ่นทำให้บุคคลมีความรู้สึกกับชุมชนไม่มีความลึกซึ้งเหมือนกับคนพื้นเพเดิม จากการศึกษา ส.ส. สตรีของอเมริกัน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นคนในภูมิภาคเนาเดิม
2. สภาพแวดล้อมของชุมชนเล็ก ทำให้บุคคลเกิดความรับผิดชอบต่อสังคมมากกว่าชุมชนใหญ่
3. ชนชั้นในสังคม สร้างโอกาส ประสบการณ์ เกียรติยศและความรู้สึกให้กับบุคคลว่าการเข้าร่วมงานกับส่วนรวมมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ชนชั้นไม่ได้ประกันว่าถ้าสตรีในชนชั้นสูงจะมีความทะเยอทะยานสูงและสตรีในชนชั้นต่ำจะมีความทะเยอทะยานต่ำด้วย เพราะชนชั้นจะเป็นสิ่งช่วยสร้างโอกาสให้กับบุคคลจากการศึกษา พบว่า ส.ส. สตรีมาจากทุกชนชั้นในจำนวนที่เท่า ๆ กัน
4. การศึกษาและอาชีพของบิดามารดาไม่ใช่สิ่งช่วยพัฒนาให้บุตรสาวมีความกระตือรือร้น อย่างไรก็ตามการศึกษาและอาชีพของมารดา จะมีผลกระทบต่อรูปแบบของพฤติกรรมที่มีส่วนร่วมในงานสาธารณะของบุตร
5. ลักษณะสังคมเศรษฐกิจของครอบครัว มีผลกระทบต่อการพัฒนาตนเองและผลกระทบจะลดน้อยลงเพราะปัจจัยด้านตัวบุคคล และการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวในสังคม สตรีที่กระตือรือร้น เชื่อมั่นในตนเอง แสวงหาความสำเร็จ ก็จะสามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมได้

²Kirkpatrick, Political Woman, pp. 30-38.

6. การสั่งสมกลุ่มเกลากองการเมืองจากครอบครัว ว่าเป็นบุคคลที่ปลื้กตัว จากสังคมหรือชอบเข้ากับสังคม จะเป็นพื้นฐานจำแนกเป้าหมายการทำงานของบุคคลว่าเพื่อ ชุมชนหรือเพื่อประเทศชาติ สตรีจะพัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับความสามารถของตน เรียนรู้ว่า อะไรบ้างที่คนทำได้ ผ่านวิธีการกลุ่มเกลากองการเมือง การมีบิดามารดาเป็นคนกระ ตือหรือรันทนในกิจการส่วนรวมจะทำให้สตรีเกิดการเรียนรู้ว่า เรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองไม่ใช่ เป็นเรื่องของบุรุษแต่ฝ่ายเดียว และบุคคลที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางของสังคมจะเกี่ยวข้องกับการ เมืองมากกว่าคนที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของสังคม

กล่าวโดยสรุป เคิร์กแพททริก (Kirkpatrick) มีความเห็นว่าปัจจัยที่กล่าว ไปข้างต้นนั้น จะส่งผลกระทบต่อบุคคลไม่ว่าบุรุษหรือสตรีได้เหมือน ๆ กัน

แมนเดอร์สัน (Manderson) ได้ศึกษาและสัมภาษณ์สตรีผู้นำทางการเมืองใน ระดับท้องถิ่นของประเทศมาเลเซีย¹ สตรีผู้นำทางการเมืองบางคนใช้การศึกษาเป็นวิถีทาง (means) ที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในงานสาธารณะ และสตรีผู้นำทางการเมืองบางคนใช้ การศึกษาเป็นอุปกรณ์ หรือเป็นเครื่องมือ ที่จะปรับปรุงยกสถานะภาพทางสังคมของตนเอง แมนเดอร์สัน พบว่า สตรีผู้นำทางการเมืองมีปัจจัยทางด้านครอบครัวและส่วนตัว ดังนี้

1. ส่วนมาก บิดามารดาเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นเดิม
2. ส่วนมาก อาชีพของบิดาและสามีเป็นข้าราชการ
3. ส่วนมาก เป็นผู้มีอาชีพเป็นแม่บ้าน และรองลงมาเป็นครู
4. ส่วนมาก เป็นผู้สามารถใช้ภาษาได้ 2 ภาษา คือ อังกฤษ และมาเลเซีย
5. ปัจจัยที่สนับสนุนอื่น ๆ คือ การมีสมาชิกในครอบครัวที่เกี่ยวข้องทางด้าน การเมือง การที่ตัวสตรีเองมีส่วนร่วมในระดับพรรคการเมือง และอ่าน หนังสือพิมพ์มาก เป็นต้น

¹ Lenore Manderson, Women Politics and Change (London : Oxford University Press, 1980), pp.115-128.

จอย เกลบ (Joye Gelb) และเมเรียน เลียฟ เพลลีย์ (Marian Lief Palley) ได้ศึกษาถึงบทบาทของสตรีกับนโยบายสาธารณะ เน้นที่ระบบการเมืองแบบอเมริกัน โดยได้นำเอาทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์และทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมมาใช้ อธิบายภายใต้สมมุติฐานที่ว่า การเกิดกลุ่มทางการเมือง เช่น กระบวนการสนับสนุนสิทธิ ความเสมอภาคระหว่างสตรีกับบุรุษ ทำให้เกิดความชุมนุมทางการเมืองและเกิดการพัฒนากลุ่มผลประโยชน์ไปพร้อม ๆ กัน¹

ความสำเร็จของกลุ่มสตรีที่ต้องการมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในการมีบทบาททางการเมืองจะต้องมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. บุคคลภายนอกมองว่าเป็นกลุ่มที่มีความถูกต้องตามกฎหมาย คือ มีความชอบธรรม
2. ต้องใช้วิธีการค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อยมากกว่าที่จะใช้วิธีการข่มขู่หรือบังคับ
3. กลุ่มสตรีต้องเน้นที่การเคลื่อนไหวของพวกแนวร่วมหรือพวกพันธมิตร และต้องเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะ และเสนอข้อมูลเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าจากการใช้เล่ห์กลจากฝ่ายตรงข้าม
4. ต้องนิยามสถานการณ์แต่ละครั้ง สถานการณ์ต่างกัน สัญลักษณ์ที่ใช้ในการต่อสู้ควรแตกต่างกัน เช่น คำว่า ความเท่าเทียมกันของบทบาทในด้านเศรษฐกิจ ใช้คำนี้ได้แต่ในเรื่องการทำแท้ง อาจถูกมองว่าเป็นการทำฆาตกรรม ซึ่งอาจจะสร้างสัญลักษณ์ทางการเมืองอื่น ๆ มาใช้แทน เช่น ใช้คำว่าเสรีภาพของปัจเจกชนแทน เป็นต้น

คณะอนุกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรี ของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ศึกษาพบว่าสิ่งที่สนับสนุนให้สตรีมีบทบาททางการเมือง การปกครองมากขึ้น คือ¹

¹ Joye Gelb and Marian Lief Palley, Women and Public Policy (Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1982), pp. 8-13.

1. กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับแรกและกฎหมายเลือกตั้ง พ.ศ.2476 ให้นุรุษและสตรีมีสิทธิทางการเมืองเท่าเทียมกัน ทำให้สตรีมีความสนใจเข้าสู่วงการทางด้านการเมืองการปกครองสูงขึ้นตามลำดับ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

2. คุณสมบัติส่วนบุคคลของสตรีเป็นปัจจัยที่สนับสนุน คือ การมีอายุอยู่ในวัยกลางคน (40-45 ปี) การมีความเชื่อมั่นในตนเอง การมีเหตุผลยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

คณะกรรมการวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว² ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสตรีไทย พบว่าปัจจัยที่สนับสนุนบทบาททางการเมืองของสตรีให้มากขึ้น คือ

1. ปัจจัยจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความเชื่อทางสังคม ทำให้อคติที่มีต่อสตรีลดน้อยลง การให้ความสำคัญเรื่องความสามารถของบุคคลมากขึ้น การสร้างความพร้อมให้กับสตรีด้วยการให้พึ่งตัวเองมากขึ้น ตลอดจนการที่สตรียอมรับซึ่งกันและกันมากขึ้น และการร่วมมือระหว่างสตรีเป็นกลุ่มเป็นองค์กรมากขึ้น

2. ปัจจัยจากตัวสตรีเอง ได้แก่ การที่สตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้น มีความเชื่อมั่นตนเองมากขึ้น มีภาระทางครอบครัวน้อยลง ด้วยการสร้างความเข้าใจให้นุรุษมีความรับผิดชอบในการครอบครัวและเลี้ยงดูบุตรร่วมกับสตรี

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรี, สถานภาพปัจจุบันของสตรีไทย, หน้า 194-195, 201-204.

² คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว, รายงานการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสตรีไทย, หน้า 41-43.

บวร ประพฤติดี และคณะ ได้ทำการศึกษาพบว่า¹ ปัจจัยที่ผลักดันให้สตรีประสบผลสำเร็จและมีโอกาสเป็นผู้นำทางการบริหารได้มากกว่าบุคคลอื่น ๆ คือ

1. การมีระดับการศึกษาสูง
2. ภูมิหลังของสตรีผู้นำนี้อมีส่วนในการกำหนดแนวทางการเป็นผู้นำ แต่ไม่ใช่สิ่งที่กำหนดหรือมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นผู้นำทางการบริหารของสตรี

โดยสรุป สิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการมีบทบาททางการเมืองการปกครองของสตรีคือ ปัจจัยจากตัวสตรีเองและปัจจัยจากภายนอกตัวสตรี ปัจจัยจากตัวสตรีเอง หมายถึง ภูมิหลังของสตรีและของครอบครัว ได้แก่ การศึกษา อายุ อาชีพ ภูมิลาเนา ภาวะเรือนุตร และวิธีการดำเนินบทบาทของสตรีว่าใช้วิธีการใด เชื่อมั่นในตนเองหรือไม่ ปัจจัยจากภายนอกตัวสตรี ได้แก่ รูปแบบการปกครอง วิธีการเลือกตั้ง และการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เน้นความสามารถของบุคคลมากกว่าความแตกต่างเรื่องเพศ

ค. ลักษณะการบริหารงานของสตรี

ในประเด็นนี้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้น้อยมาก อาทิ สตรีที่เป็นผู้นำทางการบริหารจะนิยมแก้ปัญหาด้วยวิธีจัดตั้งเป็นคณะกรรมการ เพื่อคัดสรรและพัฒนาการแบ่งงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำตามความสามารถ²

สตรีจะเรียนรู้ข้อบกพร่องของผู้นำที่เป็นบุรุษ แล้วนำมาปรับปรุงตนเอง ใช้ความอ่อนหวานและความเข้มแข็งไปพร้อม ๆ กับการทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานอย่างเต็มที่ปรับ

¹บวร ประพฤติดี, ทิพาพร หิมสิสุทธิ และ เฉลิมพล ศรีหงษ์, สตรีไทย : บทบาทในการเป็นผู้นำทางการบริหาร, หน้า 213-214.

²สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการพัฒนากิจการกรมและบทบาทของสตรี, สถานภาพปัจจุบันของสตรีไทย, หน้า 201-204.

ตัวให้ เข้ากับสถานการณ์ได้ทันที และใช้ความใจกล้าเผชิญกับเหตุร้าย ขณะเดียวกันก็จะมีเป้าหมายในการทำงานเพื่อส่วนรวม¹

สตรีในหมู่บ้านทั่ว ๆ ไปไม่นิยมเข้าร่วมในการวางแผนปรับปรุงหมู่บ้าน (เข้าร่วมเพียงร้อยละ 30 อีกร้อยละ 60 ไม่เคยเข้าร่วมวางแผนเลย และอีกร้อยละ 10 เห็นว่าไม่จำเป็นจะต้องเข้าร่วม) สตรีที่เข้าร่วมวางแผนปรับปรุงหมู่บ้านก็เฉพาะในเรื่องสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมถนน ซลประทาน ไฟฟ้า ขณะเดียวกันสตรีก็ให้ความสนใจกิจกรรมที่เป็นส่วนรวมของชุมชนและด้านการเพิ่มรายได้ของตนเองด้วย²

เป้าหมายในการทำงานของนักการเมือง คือ การทำเพื่อประโยชน์ส่วนตน หรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เคิร์กแพทริก (Kirkpatrick) พบว่า³ สตรีส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญต่องานในด้านการบริการชุมชน มีเป้าหมายเพื่อการปรับปรุงสาธารณะ โดยเน้นที่ระดับรัฐ (state) มากกว่าระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ สตรีมองปัญหาในเชิงเป็นจริง เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม และมีความสำนึกต่อหน้าที่ของพลเมืองสูงกว่าชาย เน้นด้านศีลธรรมจรรยามากกว่าชาย

ในด้านการตัดสินใจ สตรีจะตัดสินใจเข้าสมัครรับเลือกตั้งก็โดยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้⁴

1. มีวัตถุประสงค์เพื่อการมีอิทธิพลในเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชุมชน
2. มีความเชื่อมั่นว่าตนเองมีโอกาสที่จะชนะการเลือกตั้ง
3. เป็นผู้มีความรู้ข่าวสารการเมืองบ้าง

¹ อภิชาติ จรรย์สฤทธิวงศ์ และ เพ็ญ หันธุมธธา, การศึกษาปัญหาและอุปสรรคของผู้นำท้องถิ่นสตรี : การวิจัยแบบจัดกลุ่มสนทนา, หน้า 7-11.

² ไพรค์น เตชะรินทร์, การมีส่วนร่วมในสังคมการเมืองการปกครองของสตรีไทย, หน้า 33-34.

³ Kirkpatrick, Political Woman, pp.147-152.

⁴ Ibid., p. 30.

4. มีความรู้สึกว่าคุณมีประสิทธิภาพหรือความสามารถที่จะทำหน้าที่ผู้นำได้
5. ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน

ทุกคนไม่ว่าบุรุษหรือสตรี หากขาดปัจจัยทั้ง 5 ประการข้างต้น ก็จะไม่มีความสนใจทางการเมืองน้อย และไม่พร้อมที่จะตัดสินใจเข้าสมัครรับการเลือกตั้ง

ในด้านการตัดสินใจเรื่องทั่ว ๆ ไป สามีจะมีบทบาทในการตัดสินใจเหนือภรรยา คู่สมรสที่อายุน้อย บิดาก็จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย¹ ฉะนั้นสตรีที่ได้รับการสนับสนุนจากสามีจึงกล้าตัดสินใจที่จะเข้าสู่สนามแข่งขันทางการเมือง และสตรีโสด บิดาก็จะมีบทบาทมากในการตัดสินใจสมัครรับการเลือกตั้ง สำหรับการตัดสินใจเลือกผู้นำทางการเมืองในระดับต่าง ๆ กัน สตรีจะตัดสินใจในการเลือกผู้นำท้องถิ่นเองร้อยละ 57 และตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเองร้อยละ 59 นอกนั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สามีและข้าราชการเป็นผู้กำหนดการตัดสินใจให้²

ง. การยอมรับของประชาชนที่มีต่อสตรีผู้นำทางการเมือง

สตรีส่วนใหญ่มีค่านิยมแบบยึดถือธรรมเนียมประเพณี³ เน้นความผูกพันเป็นพิเศษกับสามีและบุตร ให้ความสำคัญต่อการหางานเพื่อครอบครัวและชุมชน สตรีจะมีความตั้งใจสูงมากในการต้องการให้ทั้งตนเองและสังคมมีจริยธรรม และเชื่อว่าการทำงานหนักและการฝึกฝนครั้งแล้วครั้งเล่าจะทำให้ชนะอุปสรรคได้ ฉะนั้นการทำงานเท่านั้นจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาชุมชน ลบล้างอคติที่มีต่อเพศหญิง และทำให้ชนะในการเลือกตั้ง

¹ คณะทำงานวางแผนพิจารณาสตรีระยะยาว, รายงานการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสตรีไทย, หน้า 41-43.

² ไพร่ตัน เตชะรินทร์, การมีส่วนร่วมในสังคมการเมืองการปกครองของสตรีไทย, หน้า 39-43.

³ Kirkpatrick, Political Women, pp.48-49.

อภิชาติ จารุสฤทธิรงค์ และคณะ¹ ได้กล่าวถึงแรงจูงใจที่สตรีผู้นำทางการเมือง จะสมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็นผู้นำท้องถิ่น ว่าเกิดจากทัศนคติที่สตรีมีต่องานในตำแหน่ง กล่าวคือ ทัศนคติว่าเป็นงานที่ท้าทายความสามารถของสตรีเอง พงษ์ฤทธิ์ คงประสิทธิ์² ขยายความว่าสตรีสมัครรับเลือกตั้งก็เพราะสตรีต้องการเอาชนะชายในเรื่องความสามารถในการทำงาน

กนลา สุขพานิช-ชันทปราบ และคณะ ได้กล่าวถึงทัศนคติของสตรีผู้นำในระดับ ภูมิภาคพบว่า³ มีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยม ให้ความสำคัญต่อกระบวนการเลือกตั้งว่า เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปกครอง สตรีที่เป็นปัญหาชนเหล่านี้ (ซึ่งเป็นอาจารย์สอนใน มหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร 3 แห่ง) แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส สาขาวิชาที่ทำการสอน แต่จะไม่มี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องทัศนคติทางการเมืองเลย

เรื่องการยอมรับของประชาชน ภัสสร ลิมานนท์ ได้ศึกษาโดยสัมภาษณ์ประชาชน ใน 38 จังหวัด จำนวน 1,096 คน เพื่อประเมินผู้นำสตรีทางการเมืองในระดับตำบล หมู่บ้าน ปรากฏว่า⁴ ประชาชนส่วนใหญ่แสดงความเห็นว่า ผู้นำชายคนก่อน ๆ และผู้นำหญิงคน

¹ อภิชาติ จารุสฤทธิรงค์ และ เทพี หันธูเมธา, การศึกษาปัญหาและอุปสรรคของ ผู้นำท้องถิ่นสตรี : การวิจัยแบบจัดกลุ่มสนทนา (กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง, 2528), หน้า 9. (อัครสาเนา)

² พงษ์ฤทธิ์ คงประสิทธิ์, โครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรีผลการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์และการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ (กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง, 2528). (อัครสาเนา)

³ ทรายละเอียดยกใน กนลา สุขพานิช-ชันทปราบ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "ปัญหาชนสตรีไทย : การศึกษาทัศนคติทางการเมืองและสังคมของอาจารย์สตรีฯ" (ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529).

⁴ ทรายละเอียดยกใน ภัสสร ลิมานนท์, โครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรี : ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชน (กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง กองวิชาการและแผนงาน 2528), (อัครสาเนา).

ปัจจุบันมีความสามารถพอ ๆ กันในเกือบทุกเรื่อง แต่มีแนวโน้มที่จะนิยมผู้นำเพศเดียวกันกับคน และยังคงมีความนิยมที่จะเลือกเพศชายเป็นกำนัน ส่วนตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ ความมั่นใจของผู้ให้สัมภาษณ์ลดลงไปตามลำดับเมื่อให้ออกความเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่จะมีผู้นำสตรีในระดับที่สูง ๆ ขึ้นไปตามลำดับ คือ ตำแหน่งปลัดอำเภอและนายกรัฐมนตรี้

เรื่องที่สนใจของกำนันและข้าราชการปกครองที่มีต่อสตรี ผู้นำทางการเมืองในระดับตำบล หมู่บ้าน หงษ์ฤทธิ คงประสิทธิ์ ได้สรุปผลการสัมภาษณ์ว่า สามารถจำแนกความเห็นได้เป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายสนับสนุนเห็นว่า สตรีมีความรู้ความสามารถทำอะไรได้เหมือนบุรุษ ผลงานของสตรีทำให้เกิดศรัทธา สตรีได้เปรียบบุรุษในด้านการประสานงานและการประชาสัมพันธ์ เพราะสามารถใช้ความอ่อนโยนในการทำงานได้ดีกว่าบุรุษ ฝ่ายไม่สนับสนุนเห็นว่า ข้อจำกัดในเรื่องเพศ ภาระทางครอบครัว ทำให้สตรีเป็นผู้นำไม่ได้ดีเท่าชาย โดยเฉพาะในงานที่ต้องเสี่ยงภัย และการใช้ความเด็ดขาด ฝ่ายที่เป็นกลางเห็นว่า สิ่งสำคัญอยู่ที่ตัวบุคคลมากกว่าเรื่องเพศ ส่วนความเห็นของปลัดอำเภอ ส่วนใหญ่ยอมรับว่า สตรีผู้นำทางการเมืองระดับตำบล หมู่บ้าน มีความเข้าใจ มีความรู้ความสามารถและสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้ดีไม่ด้อยไปกว่าบุรุษ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่เอาใจใส่ในหน้าที่สนใจศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

จากทฤษฎีและผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่มีผู้ศึกษามาแล้วนั้น ปรากฏว่าเป็นการศึกษาที่พิจารณาสตรีในฐานะที่เป็นผู้มีบทบาทหลักเน้นไปในด้านครอบครัว คือ พิจารณาสถานภาพของมารดาและภรรยาควบคู่ไปกับการเป็นผู้นำในด้านการเมือง การบริหาร ฉะนั้นจึงให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรค และปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการเข้ามามีบทบาททางด้านการเมือง การบริหารของสตรีมากกว่าปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขของการปฏิบัติงานของสตรี ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้สตรีมีบทบาทในทางการเมืองและการบริหารที่แตกต่างกัน

¹ ดูรายละเอียดใน หงษ์ฤทธิ คงประสิทธิ์, โครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรีผลการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์และการสังเกตสอบถามทางไปรษณีย์.

กล่าวโดยสรุป เอกสารและงานวิจัยในเรื่องสตรีกับการเมืองการปกครองส่วนใหญ่นั้นจะกล่าวถึงสิ่งที่เป็นอุปสรรค และสิ่งที่เป็นเครื่องส่งเสริมการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองและการปกครองของสตรี ซึ่งจะประกอบไปด้วยปัจจัยที่เกิดจากตัวของสตรีเอง และปัจจัยที่เกิดจากภายนอกตัวของสตรี

ปัจจัยที่เกิดจากตัวของสตรีเอง หมายถึง ลักษณะทางจิตใจของสตรีที่แตกต่างกับบุรุษ ลักษณะความคิดและความเชื่อของสตรี ประกอบกับลักษณะความแตกต่างกันของภูมิหลังของสตรีและของครอบครัวของสตรี ไม่ว่าจะเป็นภูมิหลังในเชิงคุณลักษณะ เช่น ความรู้ ความสามารถ ความสนใจและความชำนาญ หรือภูมิหลังในเชิงคุณสมบัติ เช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการศึกษา ลักษณะอาชีพ เป็นต้น

ปัจจัยที่เกิดจากภายนอกตัวของสตรีเอง หมายถึง ระบบความเชื่อของสังคม ลักษณะชุมชน วัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นสิ่งแวดล้อมของสตรี สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะปรากฏให้เห็นในรูปของกฎหมาย คำสั่งสอนของศาสนา นโยบายของรัฐ การสื่อสารมวลชน และระบบการปกครอง ขณะเดียวกันพัฒนาการของสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีก็จะมีส่วนทำให้สตรีไม่ได้รับการส่งเสริมให้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและการปกครอง

ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีผลกระทบต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและการปกครองของสตรีในระดับที่แตกต่างกันในเรื่องลักษณะของการทำงาน และค่านิยมของสตรี การศึกษาส่วนใหญ่จะเน้นให้เห็นถึงความแตกต่างของการทำงานระหว่างบุรุษและสตรี โดยชี้ให้เห็นถึงลักษณะเด่นในเรื่องวิธีการทำงานของสตรีที่มีการอุทิศตน ยึดหยุ่น อ่อนหวาน มากกว่าบุรุษ สตรีจะเน้นส่วนรวม และให้ความสำคัญแก่สาธารณูปโภคที่ใกล้ชิดตัว ในด้านการบริหารงาน สตรีจะนิยมตั้งคณะกรรมการขึ้นทำงาน และแบ่งงานกันทำตามความสามารถ

การศึกษาการยอมรับจากประชาชน ส่วนใหญ่เป็นการประเมินโดยการมองภาพรวมว่ามีการยอมรับมากน้อยเพียงใด โดยเปรียบเทียบระหว่างสตรีผู้นำกับผู้นำคนเดิม และเน้นด้านการประเมินความรู้ความสามารถตามหน้าที่ในตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยไม่มี

การจำแนกออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ของสตรีผู้นำ ซึ่งจะช่วยสตรีให้เกิดความเข้าใจในเรื่องบทบาทของผู้นำในด้านอื่น ๆ ด้วย

ในการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบนั้น พบว่า แนวทางการศึกษาโดยพิจารณาจากปัจจัยที่เป็นอุปสรรค และปัจจัยที่ส่งเสริมให้สตรีมีบทบาททางการเมืองการปกครองน้อยกว่าบุรุษนั้น ช่วยให้เห็นถึงค่านิยมและข้อจำกัดของสังคมที่ยึดมั่นอยู่กับโครงสร้างทางครอบครัว ซึ่งเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมที่ยอมรับว่าบุรุษเป็นใหญ่ จากการประมวลปัญหาทั้งในด้านนามธรรม คือ เรื่องค่านิยม และในเรื่องรูปธรรมคือเรื่องภารกิจของสตรี พบว่าสตรีจะถูกเลือกปฏิบัติใน 2 ระดับ คือ เลือกปฏิบัติในฐานะที่เป็นสตรีระดับหนึ่งและเลือกปฏิบัติในฐานะที่เป็นชนกลุ่มน้อยในกลุ่มของบุรุษซึ่งเป็นชนกลุ่มมากในอีกระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามอุปสรรคการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีนั้น ไม่ใช่ปัญหาของสตรีที่แท้จริง แต่เป็นปัญหาของสังคมทั้งหมด เพราะเมื่อสตรีได้เข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองการปกครองแล้วก็สามารถปฏิบัติงานได้จนถึงขั้นการได้รับการยอมรับในระดับที่ สอดคล้องกันกับบุรุษ

แนวทางการศึกษาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้จึงเป็นประโยชน์เฉพาะการทำความเข้าใจที่มาจากสถานการณ์ในปัจจุบันนี้เท่านั้น แต่ไม่อาจใช้สรุปถึงแนวโน้มในอนาคตของภาวะการเป็นผู้นำของสตรีได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมมีลักษณะเป็นพลวัตร (dynamic) หนะเดียวกันเรื่องการยอมรับก็เป็นลักษณะของความคิดเห็น ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ตามมิติของเวลาและสถานการณ์

สำหรับประเด็นที่จะกล่าวต่อไป จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีภาวะผู้นำของสตรีบางประการ

ภาวะผู้นำ

การศึกษาในเรื่องภาวะผู้นำของสตรี มีประเด็นที่พึงให้ความสนใจรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของภาวะผู้นำ
2. ประเภทหรือตัวแบบของผู้นำ

ความหมายของภาวะผู้นำ

ปัญหาแรกในการศึกษาเรื่องภาวะผู้นำ คือการหาข้อจำกัดความ หรือแนวความคิดร่วมกันในคำว่า ภาวะผู้นำ (leadership) ซึ่งมีความหมายที่กว้างมาก แม้แต่ในปัจจุบันนี้ก็ยังไม่อาจหาข้อตกลงร่วมที่สามารถนำมาเป็นแนวทางเดียวกันได้ อย่างไรก็ตามเราสามารถที่จะให้ความหมายของคำว่า ภาวะผู้นำโดยจำแนกตามสาขาวิชาและตามแนวทางการศึกษา กล่าวคือในกลุ่มของนักวิทยาการจัดการและนักจิตวิทยา เช่น ออร์ดเวย์ ทีด (Ordway Tead) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นการประกอบกันของลักษณะที่บุคคลสามารถชี้ นำให้บุคคลอื่นกระทำการเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนต้องการได้¹ โบการ์ดัส (Emory S. Bogardus) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือบุคลิกภาพในการกระทำการภายใต้เงื่อนไขของกลุ่ม การมีภาวะผู้นำต้องประกอบด้วยบุคลิกภาพ และสถานการณ์ของกลุ่ม ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่ เกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งในเชิงขวัญเพื่อการมีภาวะครอบงำบุคคลอื่นได้²

¹Ordway Tead, The Art of Leadership (New York : McGraw-Hill Book Company, Inc., 1935), pp.19-21.

²Emory S. Bogardus, Leaders and Leadership (New York : Appleton-Century-Crofts, Inc., 1934), pp.3-13.

ส่วน เบนนิส (Warren G. Bennis) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการ เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาประพฤติปฏิบัติภายใต้กรอบที่กำหนดไว้¹ ดับบิน (R. Dubin) เสนอ² ัน ๗ ว่า ภาวะผู้นำคือการบริหารอำนาจและการตัดสินใจ³ และเทอร์รี่ (George Terry) ขยายความว่าภาวะผู้นำเป็นกิจกรรมเพื่อการมีอิทธิพลต่อบุคคลให้มีการกระทำเพื่อ บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม³

บาร์นาต (Chester I. Barnard) อธิบายว่า ภาวะผู้นำหมายถึง คุณภาพ ของพฤติกรรมของบุคคล เพื่อชักนำบุคคลอื่นหรือชักนำกิจกรรมต่าง ๆ ในภารกิจขององค์การ⁴ และฟิลด์เลอร์ (Fred E. Fieldler) เสนอว่า ภาวะผู้นำคือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในการมีอำนาจและมีอิทธิพลของบุคคลหนึ่งให้สามารถชักนำ และควบคุมการกระทำและพฤติกรรมของบุคคลอื่นได้มากกว่าที่บุคคลอื่นจะชักนำและควบคุมบุคคลนั้น⁵

กิบบ์ (Cecil Gibb) จำแนกความหมายของภาวะผู้นำออกเป็น 6 ประเภท คือ⁶

¹Warren G. Bennis, "Leadership Theory and Administrative Behavior," Administrative Science Quarterly, 4 (1959): 259.

²R. Dubin, The Sociology of Organization (New York : Prentice-Hall, 1951), p. 23.

³George R. Terry, Principle of Management (New York : Richard D. Irwin, Inc., 1960), p.493.

⁴Chester I. Barnard, Organization and Management (Cambridge Massachusetts: Harvard University Press, 1962), p. 83.

⁵Fred E. Fiedler, A Theory of Leadership (New York : McGraw-Hill Book company, 1967), p.8.

⁶Cecil A. Gibb, "Definition of the Leader," Perspectives on the Group Process, 2nd ed. (New York : Houghton Mifflin Company, 1970), pp.156-162.

1. ความหมายในเชิงตำแหน่ง
2. ความหมายในเชิงพฤติกรรม
3. ความหมายในเชิงสังคมมิติ หรือในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสมาชิก
4. ความหมายในเชิงอิทธิพลที่ผู้นำมีต่อกลุ่ม
5. ความหมายในเชิงอิทธิพลที่ผู้นำมีต่อการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม
6. ความหมายในเชิงหน้าที่

ในการอธิบายแนวความคิดที่เกี่ยวกับลักษณะของการเป็นผู้นำ มอริสและซีแมน (R.T. Morris and M. Seeman) ได้จำแนกลักษณะของการเป็นผู้นำออกเป็น 4 กลุ่ม คือ¹

1. การจำแนกตามสถานภาพ (status) ซึ่งหมายถึงลักษณะของการเป็นผู้นำจะมีลักษณะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความสำคัญของตำแหน่งที่บุคคลดำรงอยู่
2. การจำแนกตามการยกย่องนับถือ (esteem) ซึ่งหมายถึงลักษณะของการเป็นผู้นำเกิดจากการได้รับความเคารพนับถือ โดยวิธีการเลือกแบบสังคมมิติ (sociometric choice) ซึ่งหมายถึง สภาพความผูกพันใกล้ชิดกันระหว่างบุคคลในแต่ละกลุ่มสังคม
3. การจำแนกตามพฤติกรรม (behavior) ซึ่งหมายถึงลักษณะของการเป็นผู้นำเกิดจากการประพฤติปฏิบัติหรือการกระทำ ถ้ามีตำแหน่งที่ต่างกัน ย่อมมีพฤติกรรมในการเป็น ผู้นำที่แตกต่างกันออกไปด้วย
4. การจำแนกตามการมีอิทธิพล (influence) ซึ่งหมายถึงลักษณะของการเป็นผู้นำเกิดจากการมีอิทธิพลเหนือคนอื่น และชักนำให้คนอื่นปฏิบัติตามเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

¹Bernard M. Bass, Leadership Psychology and Organization Behavior (New York : Harper and Row, 1950), pp. 87-89.

กล่าวโดยสรุป ภาวะผู้นำหมายถึงลักษณะของตำแหน่ง คุณลักษณะของบุคคลและ ลักษณะของพฤติกรรม การมีความแตกต่างของคำจำกัดความ "ภาวะผู้นำ" สะท้อนให้เห็น ถึงพัฒนาการของการมองภาพการเป็นผู้นำซึ่งถูกคาดหมายว่ามีหลายลักษณะ

ประเภทหรือคัวแบบของผู้นำ

ผู้นำอาจจะจำแนกออกได้หลายประเภท และวิธีการจำแนกก็อาจจะแตกต่างกันออกไป เจมส์ บาร์เบอร์ (James D. Barber) จำแนกแบบของประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ซึ่งดูจากลักษณะการทำงานและทัศนคติที่มีต่อตำแหน่งประธานาธิบดี¹ โดยพิจารณาว่าประธานาธิบดีที่เป็นคนขยันขันแข็งในหน้าที่ ใช้เวลาในการทำงานต่อวันมาก ถือว่าเป็นพวกกระตือรือร้น (active) แต่ถ้ามอบหมายให้คนอื่นทำงานแทนมาก ใช้จำนวนชั่วโมงในการทำงานต่อวันน้อย ถือว่าเป็นพวกเฉื่อยชา (passive) หรือไม่กระตือรือร้น และการพิจารณาว่าประธานาธิบดีมีทัศนคติต่อตำแหน่งประธานาธิบดีอย่างไร เช่น ถ้าเป็นคนที่ยากเป็นประธานาธิบดีมาก มีเป้าหมายการทำงานเพื่อให้เป็นที่รักใคร่ของประชาชน เป็นคนรักงาน เป็นผู้ใช้เหตุผล ยืดหยุ่นหรือปรับตัวง่าย และมองโลกในแง่ดี ก็เป็นพวกที่มีความรู้สึกทางบวก (positive affect) ต่อตำแหน่งประธานาธิบดี แต่ถ้าเป็นคนที่มีท่าทีเฉยเมย ไม่ยินดียินร้ายต่อตำแหน่ง มีเป้าหมายการทำงานเพื่อทำตามหน้าที่ ไม่ใช่คนรักงานใช้เหตุผลน้อย ปรับตัวยาก และมองโลกในแง่ร้าย ก็เป็นพวกที่มีความรู้สึกทางลบ (negative affect) ต่อตำแหน่งประธานาธิบดี

จากการพิจารณาลักษณะการทำงานและทัศนคติที่มีต่อตำแหน่งประธานาธิบดีดังกล่าวนี้ ก็อาจจะแบ่งประเภทของประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาออกเป็น 4 แบบ คือ

¹James D. Barber, The Presidential Character : Predicting Performance in the White House (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall Inc., 1970), pp.7-13.

ก. **กระตือรือร้นและมองโลกในแง่ดี** (active positive) คือ เป็นประธานาธิบดีที่ยันทำงาน ชอบตำแหน่งประธานาธิบดีมีบทบาทสูงหรือมีผลงานมาก มีทัศนคติต่องานและสิ่งแวดล้อมในทางที่ดี

ข. **กระตือรือร้นและมองโลกในแง่ร้าย** (active negative) คือ เป็นประธานาธิบดีที่ยันทำงาน ไม่ยินดียินร้ายกับตำแหน่ง มีบทบาทสูงหรือมีผลงานมาก มีทัศนคติต่องานและสิ่งแวดล้อมในทางที่ไม่ดี

ค. **ไม่กระตือรือร้นหรือเฉื่อยชาและมองโลกในแง่ดี** (passive negative) คือ เป็นประธานาธิบดีที่ไม่ชอบทำงานหนัก แต่ชอบเป็นประธานาธิบดี มีทัศนคติต่องานและสิ่งแวดล้อมในทางที่ดี

ง. **ไม่กระตือรือร้นหรือเฉื่อยชาและมองโลกในแง่ร้าย** (passive negative) คือ เป็นประธานาธิบดีที่ไม่ชอบทำงานหนัก และไม่ชอบเป็นประธานาธิบดี มีทัศนคติต่องานและสิ่งแวดล้อมในทางที่ไม่ดี

เคิร์กแพททริค (Kirkpatrick) จำแนกสมาชิกวุฒิสภาสหรัฐอเมริกาออกเป็น 4 แบบ คือ¹

ก. **ผู้นำแบบหัวหน้า** (leader) จะมีค่านิยมในเรื่องของอำนาจ (power) และเกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพลและอำนาจในหน้าที่ตำแหน่ง (authority) กลยุทธ์ในการสร้างความสัมพันธ์คือ การอาศัยจิตใต้สำนึก

ข. **ผู้นำแบบนักศีลธรรม** (moralizer) จะมีค่านิยมในเรื่องความถูกต้อง ความมีศีลธรรม และการเป็นผู้มีธรรมะ โดยมีเป้าหมายที่การมีนโยบายทางการเมือง

ค. **ผู้นำแบบนักสัมพันธ์ภาพ** (personalizer) จะมีค่านิยมในเรื่องความรัก ความเสน่หา โดยมีเป้าหมายเพื่อการให้ได้ว่าซึ่งการยอมรับและความพอใจจากผู้อื่น กลยุทธ์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอยู่บนพื้นฐานของการประจบประแจง

ง. **ผู้นำแบบนักแก้ปัญหา** (problem solver) จะมีค่านิยมแบบผสมผสานของผู้นำทั้ง 3 แบบข้างต้นรวมกัน โดยมีเป้าหมายที่การให้บริการแก่ชุมชน และใช้กลยุทธ์

¹Kirkpatrick, Political Woman, pp.174-177.

ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยการเป็นคนเปิดเผย มีมิตรภาพ ให้ความเห็นอกเห็นใจ

เคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) กำหนดรูปแบบผู้นำออกเป็น 4 แบบ คือ¹

ก. ผู้นำแบบอัคราธิปไตย (autocratic) พิจารณาจากการปฏิบัติและการกำหนดนโยบาย ผู้นำประเภทนี้จะตัดสินใจเอง ไม่ใช้กลุ่มตัดสินใจ มีลักษณะถือตัวและภูมิใจในตัวเอง

ข. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (democratic) การจัดทำนโยบายเป็นผลจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม การตัดสินใจกระทำโดยใช้ความคิดเห็นจากกลุ่ม มีการแบ่งงานกันทำและผู้นำแบบนี้จะเน้นการสร้างความสำเร็จที่ดีต่อกัน

ค. ผู้นำแบบตามสบาย (laissez-faire) เป็นผู้นำที่ปล่อยให้สมาชิกเต็มที่มีปราศจากการมีส่วนร่วมของผู้นำ วันแต่จะมีการร้องขอให้ผู้นำเข้ามาช่วยด้วย ผู้นำจะให้ข้อเสนอแนะแก่กิจกรรมของสมาชิกโดยไม่พยายามเข้าไปเกี่ยวข้องกับภาคการปฏิบัติ

ยูจีน อี เจนนิ่งส์ (Eugene E. Jennings) จำแนกประเภทผู้นำออกเป็น 4 แบบคือ²

ก. ผู้นำที่ใฝ่อำนาจ (The prince) ผู้นำแบบนี้ชอบเป็นผู้ที่อยู่เหนือคนอื่น เป็นคนที่มีเล่ห์เหลี่ยมรอบตัวในการแย่งชิงอำนาจและรักษาอำนาจให้ยืนยาวไม่คำนึงถึงการมีศีลธรรมหรือความเมตตาใดๆ เป็นผู้นำที่กระทำการได้ทุกอย่างเพราะต้องการรักษาอำนาจไว้ให้นานที่สุด

¹Kurt Lewin, "The Dynamic of Group Action," Education Leadership, 1 (1944) : 195-200.

²Eugene E. Jennings, An Anatomy of Leadership (New York : McGraw-Hill Book Company, 1960), pp.43-47.

ข. ผู้นำแบบวีรบุรุษ (The hero) ผู้นำแบบนี้เป็นผู้ที่มีความนึกคิดกว้างไกล และเป็นผู้มีความรับผิดชอบ มีความกระตือรือร้นในหน้าที่ บางครั้งอาจจะใช้ความเล่ห์เหลี่ยม หรือการกระทำที่ผิดศีลธรรมเท่าที่จำเป็น

ค. ผู้นำแบบซูเปอร์แมน (The superman) เป็นผู้นำแบบที่เป็นตัวของตัวเอง เลือกรับแนวปฏิบัติของสังคมที่มีมานานแต่เพียงบางส่วน ริเริ่มค่านิยมใหม่ ๆ ให้กับสังคม เป็นผู้ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก

ลักษณะสองแบบแรกของเจอนิงส์ เป็นผู้นำทางการเมือง แต่ผู้นำแบบที่สามจะเน้นการเป็นผู้นำทางสังคมเสียมากกว่า

ออร์ดเวย์ ทีด (Ordway Tead) จำแนกประเภทของผู้นำจากลักษณะการเกิดของผู้นำ ดังนี้¹

ก. ผู้นำโดยการสร้างตนเอง เป็นผู้นำที่สร้างความเป็นผู้นำด้วยตนเอง ด้วยการมีบุคลิกลักษณะที่เข้มแข็ง และมีการสำนึกในตนเองอย่างหนักแน่น มีเป้าหมายแน่วแน่ที่จะปฏิบัติตามที่ตั้งใจไว้ให้บรรลุผลสำเร็จ และมีเจตนาที่จะแสดงอำนาจอยู่เสมอ

ข. ผู้นำจากการเลือกของกลุ่ม เป็นผู้นำที่เกิดจากการเลือกบุคคลในกลุ่มเดียวกัน ผู้นำประเภทนี้จะปฏิบัติภารกิจให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างแข็งขัน ซึ่งจะเป็นวิธีการที่จะรักษาอำนาจและการยอมรับจากกลุ่มไว้ได้

ค. ผู้นำจากการแต่งตั้งของผู้มีอำนาจเหนือ เป็นผู้นำที่เข้าสู่ตำแหน่ง โดยการแต่งตั้งจากผู้มีอำนาจระดับเหนือขึ้นไป ผู้นำประเภทนี้จะเป็นผู้สร้างกลุ่ม และจะต้องพยายามแสดงให้สมาชิกของกลุ่มเห็นว่า การรับใช้หมู่คณะนั้นเป็นความต้องการของตนเอง

กล่าวโดยสรุป การจำแนกประเภทหรือตัวแบบของผู้นำได้ใช้หลักเกณฑ์ในเรื่องสำคัญ ๆ อยู่สองประการ เพื่อการจำแนกผู้นำออกเป็นแบบต่าง ๆ คือ หลักในเรื่องลักษณะ

¹Ordway Tead, The Art of Leadership (New York : McGraw-Hill Book, 1936), pp.20-25.

การทำงานหรือวิธีการปฏิบัติงานว่าเป็นพวกใช้อำนาจหรือไม่ อคติคนให้กับงานมาน้อยเพียงใด ประกอบกับหลักในเรื่องทัศนคติหรือค่านิยม ซึ่งจะเป็นเครื่องบ่งบอกว่าผู้นั้นมีเป้าหมายในหน้าที่หรือในตำแหน่งเพื่อตนเองหรือเพื่อส่วนรวม

กรอบความคิดในการศึกษา

จากแนวความคิดทางทฤษฎีต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้น ได้สรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสตรีเพื่อนำมาเป็นกรอบของการศึกษาภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นของไทย โดยจะพิจารณาตัวแปรที่สำคัญ ๆ และความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่น เกิดจากการยอมรับจากประชาชน โดยเฉพาะจากกลุ่มบุคคลที่ปฏิบัติงานร่วมกับสตรีผู้นำ กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสตรีผู้นำเหล่านี้ จะให้การยอมรับในเรื่องลักษณะการปฏิบัติงานของสตรีหรือ ลักษณะการบริหารงานตามหน้าที่ในตำแหน่งผู้นำด้านการปกครองท้องถิ่น หรือหลักคุณธรรมในการปกครองของสตรี สตรีจะมีลักษณะการปฏิบัติงานหรือมีคุณธรรมประจำใจเป็นเช่นไรนั้น ย่อมจะเกิดจากคุณลักษณะและคุณสมบัติที่เป็นภูมิหลังส่วนตัวและภูมิหลังของครอบครัวของสตรีเอง ประกอบกับทัศนคติ ความคิดและความเชื่อ หรือโลกทัศน์ที่สตรีมีต่อตนเอง ที่มีต่องานในหน้าที่การปกครองและโลกทัศน์ที่มีต่อโลกภายนอก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมในฐานะผู้นำของสตรี

กรอบความคิดในเรื่องภาวะผู้นำของสตรีดังกล่าวนี้ อยู่บนฐานคติ (assumptions) ที่ว่า ภูมิหลังส่วนตัวและภูมิหลังของครอบครัวของสตรีผู้นำจะเป็น ปัจจัยสำคัญเบื้องต้นที่กำหนดลักษณะการทำงาน กำหนดทัศนคติของสตรี ภูมิหลังส่วนตัวและภูมิหลังของครอบครัวของสตรี ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (อายุ อาชีพ การศึกษา การสมรส รายได้ ตำแหน่งทางการเมือง) ลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และการระดมรับผิดชอบของตัวสตรีผู้นำเอง ตลอดจนภูมิฐานะของสตรี บิดาและสามี สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยกล่อมเกลาสตรีผู้นำให้มีความแตกต่างกันในเรื่องบทบาทการทำงาน บทบาทการบริหารงาน และโลกทัศน์ต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะนักจิตวิทยาสตรีต่างก็สรุปความเห็นว่าคุณลักษณะ

การทำงานหรือบุคลิกภาพการทำงาน และโลกทัศน์ของสตรีจะถูกพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่สตรียังอยู่ในวัยรุ่นหรือวัยหนุ่มสาว¹ พัฒนาการช่วงวัยหนุ่มสาวนี้เป็นประสบการณ์ที่ช่วยให้สตรีมีการปรับตนเอง เพื่อจะนำไปสู่การเป็นผู้รักงาน หรืออุทิศตนให้กับงานมากขึ้นแตกต่างกัน มีลักษณะการเป็นคนมีเหตุผลหรือใช้เหตุผลน้อย นิยมการใช้อำนาจหรือนิยมประชาธิปไตย มีเป้าหมายของงานเพื่อตนเองหรือเพื่อส่วนรวม

ในด้านลักษณะการทำงานโดยทั่ว ๆ ไปของสตรีนั้นจะพิจารณาในเรื่องลักษณะการทำงานที่กระตือรือร้นหรือเฉื่อยชา ประกอบด้วยความรู้สึกรู้สึกหรือทัศนคติที่มีต่องานและตำแหน่ง เมื่อนำพฤติกรรมและทัศนคติของสตรีผู้นำมาจำแนกออกเป็น 2 เรื่อง ดังกล่าว จะช่วยให้มองเห็นภาพรวมของสตรีผู้นำในการปกครองท้องที่ได้ว่า ส่วนใหญ่แล้วสตรีผู้นำจะมีลักษณะเป็นแบบใดคือ

เป็นผู้กระตือรือร้น และมีความรู้สึกต่องานในทางที่ดี

เป็นผู้กระตือรือร้นและมีความรู้สึกต่องานในทางไม่ดี

เป็นผู้เฉื่อยชาหรือไม่กระตือรือร้นและมีความรู้สึกต่องานในทางที่ดี

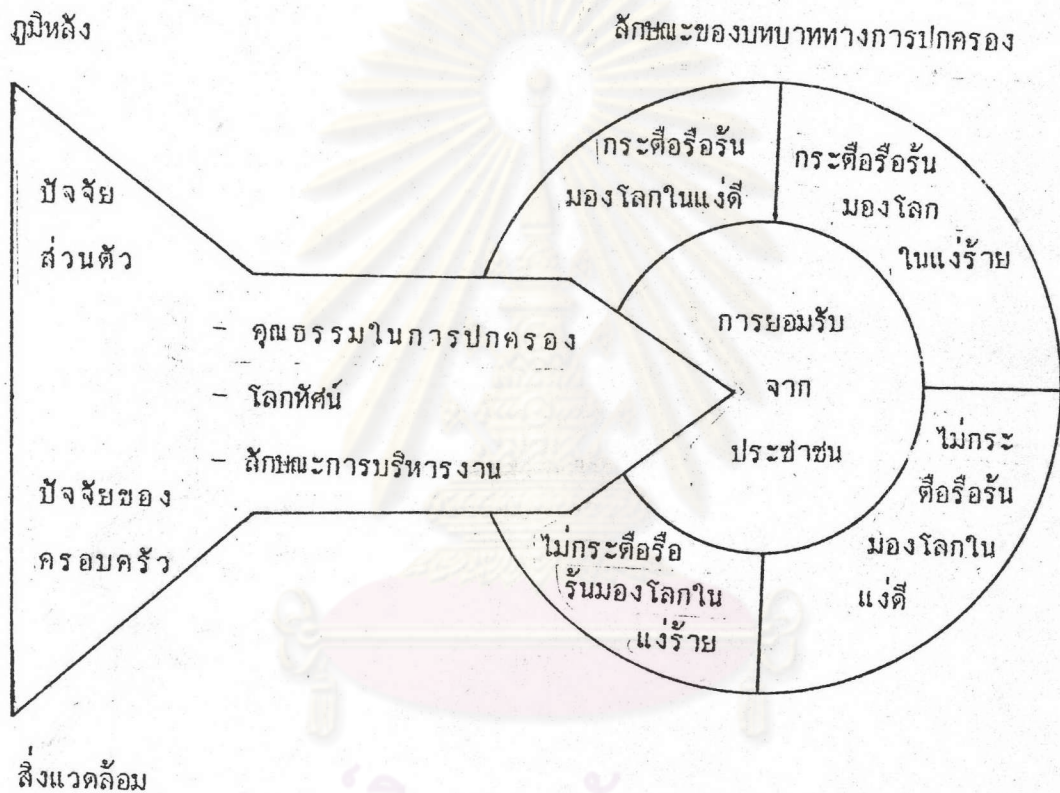
เป็นผู้เฉื่อยชาหรือไม่กระตือรือร้นและมีความรู้สึกต่องานในทางที่ไม่ดี

ลักษณะการทำงานต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถนำมาจัดเป็นองค์ประกอบหรือกลุ่มของลักษณะการทำงาน กลุ่มของลักษณะของโลกทัศน์ ออกได้เป็นอีกหลายรูปแบบ โดยที่แต่ละรูปแบบของผู้นำนั้นจะระบุให้เห็นถึงพฤติกรรมการเป็นผู้นำที่สตรีให้ความสำคัญ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย กล่าวคือ สตรีผู้นำจะมีบทบาทด้านใดมากที่สุด สตรีจะให้ความสำคัญในหน้าที่ใดบ้างในแต่ละรูปแบบของผู้นำ

ลักษณะการทำงานและรูปแบบของการเป็นผู้นำเหล่านี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อการยอมรับจากประชาชนมากขึ้นน้อยแตกต่างกัน ซึ่งจะพิจารณาด้วยว่าประชาชนให้การยอมรับใน

¹Juanita H. Williams, Psychology of Women : Behavior in a Biosocial Context (New York : W.W. Norton Company 1983), pp.30-37.

เรื่องใดมากที่สุด ขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมของสตรี เช่น ลักษณะของชุมชน ก็จะเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อลักษณะของบทบาททางการปกครองและการยอมรับของประชาชนที่มีต่อสตรีผู้นำด้วย

รูปที่ 1.1 องค์ประกอบภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นของไทย

กล่าวโดยสรุป กรอบของทฤษฎีในการศึกษาวิจัยนี้ จะลักษณะดังในรูปที่ 1.1 กล่าวคือ ภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่น จะเป็นผลอันเนื่องมาจากการให้การยอมรับจากประชาชนในเรื่องของลักษณะในการทำงานด้านการปกครอง ลักษณะการทำงานด้านการบริหาร ลักษณะคุณธรรมในการปกครองของสตรี ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผลสะท้อนอันเนื่องมาจากความแตกต่างกันใน เรื่องของปัจจัยส่วนตัว ปัจจัยของครอบครัว ทัศนคติที่มีต่อโลกภายนอกตลอดจนสิ่งแวดล้อมของตัวสตรีผู้นำนั้นด้วย.